

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В РОЗВИТКУ ДВОСТОРОННЬОГО ТА БАГАТОСТОРОННЬОГО МІЖДЕРЖАВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ГАЛУЗІ ЗАХИСТУ КОНКУРЕНЦІЇ

THE ROLE OF THE EUROPEAN UNION IN THE DEVELOPMENT OF BILATERAL AND MULTILATERAL INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF COMPETITION

Форманюк В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри європейського права та порівняльного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Стаття присвячена питанням визначення ролі Європейського Союзу в розвитку міждержавного співробітництва в галузі захисту конкуренції. Значимість статті полягає в тому, що в роботі були проаналізовані сучасні цілі європейської конкурентної політики, основна нормативно-правова база антимонопольного регулювання та сучасні механізми правозастосування у сфері боротьби з картельними об'єднаннями, узгодженнями та злиттями.

Ключові слова: конкуренція, міжнародне співробітництво, стандарти, міжнародна конкуренція, конкурентне право, інтеграція, злиття.

Статья посвящена вопросам определения роли Европейского Союза в развитии межгосударственного сотрудничества в области защиты конкуренции. Значимость статьи заключается в том, что в работе были проанализированы современные цели европейской конкурентной политики, основная нормативно-правовая база антимонопольного регулирования и современные механизмы правоприменения в сфере борьбы с картельными объединениями, согласованиями и слияниями.

Ключевые слова: конкуренция, международное сотрудничество, стандарты, международная конкуренция, конкурентное право, интеграция, слияние.

Article is devoted to defining the role of the EU in the development of international cooperation in the field of competition. The significance of the article is that the work analyzed the current goals of the European competition policy, the main regulatory framework and modern antitrust enforcement mechanisms in combating cartel associations, approvals and mergers.

Key words: competition, international cooperation, standards, international competition, competition law, integration, merger.

Постановка проблеми. Розуміння значущості адекватної міжнародної конкурентної політики в ХХ – ХХІ ст. стало актуальним у контексті побудови спільного ринку в Європі. У межах низки адміністративних реформ у Європейському Союзі (далі – ЄС) відбулося коригування статусу інститутів ЄС, які фактично здійснюють антимонопольне регулювання, зокрема Європейської Комісії та Суду Європейських співтовариств.

Разом із тим за видимих успіхів антимонопольного правового регулювання ЄС і його значення для розвитку Європейського Союзу слід враховувати, що конкурентна політика належить до форм державного втручання в економіку, ефективність якої оспорується протягом багатьох десятиліть представниками різних напрямів як правових, так і економічних досліджень. Наднаціональне втручання з боку інститутів ЄС виглядає аналогом державного й стає об'єктом критики. Суть проблеми зводиться до того, як мінімізувати негативні наслідки, пов'язані з наднаціональним антимонопольним регулюванням, забезпечивши не тільки ефективний захист конкуренції, а й гармонійний економічний розвиток ЄС в цілому та його членів зокрема.

Незалежно від ступеня втручання держави й наднаціональних органів у ринкові механізми існують форми діяльності господарюючих суб'єктів, які розглядаються як незаконні за визначенням. Це стосується насам-

перед зловживання домінуючим становищем, а також угод, що обмежують конкуренцію (передусім картельних угод), та узгоджених дій господарюючих суб'єктів, що діють на одному й тому ж цільовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ролі Європейського Союзу в розвитку двостороннього й багатостороннього міждержавного співробітництва в галузі захисту конкуренції досліджували у своїх роботах такі науковці: М.Р. Аракелян, В.Г. Барановський, Ю.А. Борко, М.Д. Василенко, О.К. Вишняков, М.В. Каргалова, В.І. Кузнецов, К.Ю. Тотьєв, Ю.М. Юмашев та інші вітчизняні й зарубіжні науковці.

Мета дослідження теми полягає в тому, щоб за допомогою комплексного аналізу визначити, розкрити сутність і проаналізувати роль Європейського Союзу в розвитку двостороннього та багатостороннього міждержавного співробітництва в галузі захисту конкуренції.

Виклад основного матеріалу. Протягом кількох десятиліть висловлюються ідеї про створення та розвиток міжнародного антимонопольного права. Усвідомлюється необхідність обмежити й контролювати акти недобросовісної конкуренції, а також потреба у встановленні певних мінімальних стандартів антимонопольного регулювання.

Позитивний досвід Європейського Союзу переконливо доводить наявність переваг єдиної (нехай

навіть і в регіональних масштабах) антимонопольної політики [15, с. 131]. Дійсно, у сучасних умовах національні правові системи не в змозі ефективно контролювати транснаціональну конкуренцію та насамперед корпоративні злиття з дією у двох і більше країнах із двох основних причин.

По-перше, правова система однієї держави не в змозі запобігти випадкам недобросовісної конкуренції, що відбуваються на чужій території, які негативно впливають на її національну економіку.

По-друге, закони однієї держави не ставлять завданням захист економічної системи іншої держави від негативних наслідків. Наприклад, звичайною практикою є відповідна законодавча підтримка «своїх» експортно-орієнтованих картелів.

Ці два недоліки національних антимонопольних правових норм характеризуються в зарубіжній юридичній літературі, відповідно, як помилки першого й другого типу [13, с. 1129].

Глобалізація ринків зумовлює глобалізацію конкуренції. Глобалізація конкуренції викликає необхідність створення механізмів, які б протистояли недобросовісній конкуренції на світовому ринку. У цьому зв'язку показовим прикладом є те, що першим злиттям, забороненим Європейською Комісією, стала інтернаціональна угода щодо купівлі «De Havilland» (канадського дочірнього підприємства «Boeing'a») двома компаніями, а саме «Aerospatiale» (Франція) та «Alenia» (Італія) [11, с. 19].

Водночас підвищення значення міжнародного співробітництва в галузі захисту конкуренції не означає, що національні антимонопольні відомства більш не здатні виконувати ці функції. Нам близька позиція, згідно з якою, «незважаючи на глобалізацію, завдання національних антимонопольних відомств хоча й змінюються, проте ні в якому разі не зводяться до нуля. Незважаючи на зміни структури світової економіки, національні, регіональні та локальні ринки зберігають своє значення. Завданням картельного відомства є індивідуальний підхід до ринків та увага до їх особливостей» [17, с. 10].

Європейська й північноамериканська правові моделі захисту конкуренції є найстарішими у світі. Вважається, що їх взаємодія здатна справити каталітичний вплив на інтеграцію політики торгівлі, інвестицій і політики підтримки конкуренції.

Певним «каркасом» такої співпраці є концепція двостороннього співробітництва, яке потім у міру успішного завершення кожного етапу розвивається в повномасштабне багатостороннє співробітництво.

Ще в 70-х рр. ХХ ст. Агентство США з антимонопольної політики використовувало для збільшення ефективності застосування антимонопольного права інститут договору про співпрацю з іншими повноважними агентствами з антимонопольної політики. Ці договори мають офіційний характер і є обов'язковими до виконання. Нині Сполучені Штати Америки мають чотири договори такого рівня: з Німеччиною (1976 р.), Австралією (1982 р.), Європейським співтовариством (1991 р.) і Канадою (1995 р.).

Двосторонні договори формуються на основі поєднання взаємної зацікавленості держав, які беруть участь у них, у зміцненні співпраці в справі вдосконалення у сфері застосування законодавства обома сторонами й бажання уникнути судового спору або врегулювати його, коли він виникає в результаті відстоювання прав на застосування екстериторіальної юрисдикції.

Предмет таких договорів досить широкий, оскільки вони забезпечують:

- направлення повідомлення іншій стороні про початок конкретного розслідування й дій щодо застосування антимонопольних норм, які можуть зачепити інтереси сторони, яка повідомляє;

- спільне використання інформації, що відноситься до проведеного розслідування кожної зі сторін у межах, допустимих національним законодавством;

- координацію дій із ведення розслідування, якщо кожна зі сторін веде своє розслідування за тими ж компаніями або фактами поведінки;

- ведення консультацій із врегулювання потенційних і реальних судових спорів [1, с. 188–189].

Двосторонні договори успішно слугують своїм цілям, полегшуючи взаємні контакти й забезпечуючи співробітництво, що в цілому підвищує ефективність зусиль, застосовуваних антимонопольними органами як у ЄС, так і в США. У результаті цього нині злиття компаній і набуття вивчаються і Сполученими Штатами Америки, і ЄС.

Так, завдяки тісній співпраці антимонопольних органів ЄС і США вдалося скоординувати зусилля щодо спільного судового переслідування Федеральною торговою комісією США та ЄС учасників угоди про злиття у справі швейцарських фармацевтичних компаній «Ціба-Джейдж» («Ciba-Geigy») і «Сандоз» («Sandoz»), а також у справі про злиття компаній «Гіннес» («Guinness») і «Гранд Метрополітен» («Grand Metropolitan»).

Аналогічна співпраця мала місце також у розслідуваннях в інших справах, наприклад у справі корпорації Майкрософт, за якою в 1995 р. були проведені скоординовані акції з боку США та ЄС.

Зазначимо, що не завжди співробітництво антимонопольних відомств двох систем може призвести до координації їх дій. Зокрема, найбільш показова незгода мала місце під час розслідування акту злиття компаній «Боїнг» («Boeing») і «Макдоннелл Дуглас» («McDonnell Douglas»), коли Федеральна торгова комісія США визнала цю операцію допустимою з точки зору антимонопольного права, а Європейська комісія висловила свою згоду на ініціювання судового переслідування стосовно цього злиття. Результатом стала реальна загроза торгової війни між США та ЄС.

Причинами труднощів у співпраці антимонопольних відомств ЄС і США є як відмінності в національних законах, так і неспівпадаючі мотиви сторін у сфері правової та промислової політики.

У ході злиття двох американських виробників літаків були порушені також питання конкуренції на європейському ринку (як інтереси єдиного європейського конкурента-виробника на цьому ринку – «Airbus»), так

і, безумовно, авіакомпаній). «Boeing» на момент злиття був світовим лідером із часткою 64% за великими цивільними літаками; на «Airbus» припадало 30%, на «McDonnell Douglas» – 6%. Обидва підприємства також були представлені на ринках космічної техніки й техніки військового призначення.

Європейська Комісія встановила наявність наміру про злиття відповідно до права ЄС (ст. 3 Регламенту про контроль за злиттями); а також той факт, що розмір злиття був достатнім для його загальноєвропейського значення.

Було розпочато процес обміну думками з американською стороною відповідно до умов Договору 1991 р. Комісія, згідно зі ст. 6 Договору, висловила свій намір взяти до уваги національні інтереси Сполучених Штатів Америки та інтереси, пов'язані з консолідацією військової індустрії США. Федеральна торгова комісія повідомила Європейську Комісію про те, що заборона злиття може бути розцінена як така, що суперечить інтересам США в галузі озброєння та здатна привести до втрати тисяч робочих місць у разі ліквідації «McDonnell Douglas».

У підсумку після тривалих консультацій Європейська Комісія з урахуванням перерахованих вище факторів і зобов'язань, прийнятих на себе компанією «Boing», все ж схвалила заплановане злиття.

Відзначимо, що справа компанії «Boing» не свідчить про те, що співпраця антимонопольних органів ЄС і США непродуктивна. Вона виявляє потенційні ризики, які можуть виникати під час координації такого співробітництва.

Співпраця ЄС та США в галузі захисту конкуренції, що виникла в результаті укладення двосторонніх договорів, стикається принаймні з двома істотними перешкодами. Перша з них полягає в колізіях під час застосування антимонопольних правових норм за межами національних кордонів або меж Європейського Союзу; друга – у юридичних заборонах, пов'язаних із використанням конфіденційної інформації. Антимонопольні відомства ЄС і США зробили певні кроки для вирішення цих проблем, що призвело до закріплення так званих принципів «негативної ввічливості» і «позитивної ввічливості», а також до активізації переговорів щодо вдосконалення механізмів співпраці.

У двосторонніх договорах втілено відмінність між принципами «негативної ввічливості» (negative comity) і «позитивної ввічливості» (positive comity). Перший принцип передбачає загальну взаємоповагу в міждержавних відносинах. Таким чином, принцип «негативної ввічливості» наказує ступінь невтручання в справі іншої держави.

Принцип «позитивної ввічливості» вимагає, навпаки, готовність на підставі національних законів протистояти діям, які обмежують конкуренцію на території іншої сторони договору. Цей принцип у його сьогоденній інтерпретації тлумачиться досить вузько. Під час його застосування не виникає зобов'язання до позитивної дії. Подібний принцип міждержавного співробітництва може бути проведений в життя в разі виникнення конфлікту лише на підставі доброї волі й

політичних мотивів сторони договору. Коштів легального виконання рішень, прийнятих відповідно до цього принципу, на території іншої держави на сьогодні не існує [4, с. 203].

Вважаємо, що найбільш ефективні результати міжнародного співробітництва в галузі правового захисту конкуренції можуть бути досягнуті тільки за умови застосування обох принципів у сукупності [3, с. 156–157].

У 1998 р. був підписаний другий договір між ЄС і США про застосування принципу «позитивної ввічливості» під час виконання національного антимонопольного законодавства. Цей договір доповнює положення Договору 1991 р.

Стаття 1 Договору 1998 р. визначає сферу його дії: «Договір застосовується, якщо одна Сторона надасть іншій Стороні докази наявності достатніх причин припускати що: а) на всій території однієї Сторони або на значній її частині здійснюються дії з обмеження конкуренції, що зачіпають інтереси іншої Сторони; б) ці дії неприпустимі відповідно до законодавства Сторони, на території якої вони здійснюються».

У договорі регулюється також процесуальна сторона співробітництва між Європейською Комісією та американською Федеральною торговою комісією, що базується на принципі «позитивної ввічливості» (ст. 2 і ст. 3 Договору 1998 р.).

Двостороннє співробітництво з європейською участю є специфічним і здійснюється як на рівні Європейської Комісії, так і національними відомствами країн, що підписали відповідні угоди.

Заслужує на увагу той факт, що в більшості випадків, які прагнули до спільної роботи між національними антимонопольними відомствами, ішлося про контроль за корпоративними злиттями. Так, у справі «Glaxo/Wellcome» завданням антимонопольних відомств США та ЄС стало збереження конкуренції на ринку лікарських засобів. Європейська Комісія вважала достатнім зобов'язання «Glaxo» передати третій стороні свою виняткову ліцензію з розробки та комерційного використання як нових препаратів «Wellcome», так і створюваних «Glaxo» препаратів проти мігрені нового покоління. Американська Федеральна торгова комісія бажала отримати значно більший обсяг поступок як умову дозволу злиття: увесь дослідницький комплекс із цього виду лікарських препаратів, що належить «Wellcome», повинен був бути проданий третій стороні. У ході взаємних консультацій вдалося досягти компромісу, який задовольнив як обидва державних відомства, так і концерни, які брали участь у злитті.

З урахуванням вищевикладеного можна стверджувати, що принцип «позитивної ввічливості» є визначальним у співпраці антимонопольних відомств ЄС і США.

Принцип «позитивної ввічливості» передбачає розгляд однією країною запиту іншої країни й організацію на основі цього запиту процедури судового розгляду в конкретній антимонопольній справі, пов'язаній із монополістичними діями на території країни юрисдикції. Відповідно до цього принципу

юридично незначущим є те, що монополістичні дії, які є предметом судового розгляду, безпосередньо не порушують інтереси країни юрисдикції, до уваги береться те, що вони завдають шкоди інтересам країни, яка направила запит [6, с. 541].

Наприклад, якщо картель європейських виробників зачіпає інтереси не тільки європейських споживачів, а й споживачів США, то повноважні агентства США, застосовуючи принцип «позитивної ввічливості», можуть звернутися до ЄС із проханням провести розслідування та вчинити необхідні дії щодо такої поведінки картелю.

Концептуальною основою принципу «позитивної ввічливості» служить те, що антимонопольний орган країни юрисдикції має більш широкі можливості для проведення розслідування стосовно монополістичної поведінки компаній і для накладення відповідних санкцій. Принцип «позитивної ввічливості» не тільки підвищує ефективність застосування антимонопольних норм, а й дозволяє уникнути конфлікту юрисдикції, оскільки фактично антимонопольні органи однієї країни на взаємній основі довіряють професіоналізму та неупередженості своїх колег в іншій країні й тим самим уникають необхідності застосування іноземного законодавства під час розгляду справи своїми національними судами [10, с. 109].

Двосторонні договори між США та державами ЄС також включають посилання на принцип «позитивної ввічливості».

Прикладом застосування принципу «позитивної ввічливості» може служити звернення Департаменту юстиції США до ЄС із запитом про проведення розслідування за фактами порушення режиму конкуренції на європейському ринку комп'ютерних систем бронювання авіаквитків.

Проблема використання конфіденційної інформації вирішується в ЄС і США таким чином. Загальною тенденцією є надання антимонопольним органам повноважень на укладання договорів, у межах яких вони можуть здійснювати на взаємній основі обмін такою інформацією. Зазвичай такі договори закріплюють право кожного, хто бере участь в антимонопольних органах, вживати заходи примусового впливу на контрагента, що перешкоджає отриманню такої інформації в рамках договору, зокрема право на звернення до суду про спонукання контрагента на надання конфіденційної інформації [16, с. 214].

Прикладом зусиль на національному рівні щодо вирішення проблеми використання конфіденційної інформації може служити прийняття в 1994 р. Конгресом США Закону про міжнародне сприяння в застосуванні антимонопольних законів, який дає антимонопольним агентствам США повноваження на укладання вищеписаних договорів [9, с. 128].

Співпраця ЄС з антимонопольними органами інших держав імовірно буде активізуватися, особливо з урахуванням процесів глобалізації, що відбуваються в сучасному світі. Глобалізація буде стрімко розвиватися, а отже, низка компаній буде продовжувати дотримуватися поведінки, що суперечить правилам відносин із конкурентами. Тому видається вкрай важ-

ливим, щоб практика застосування норм антимонопольного права включала в себе всі необхідні механізми, що дозволяють захистити інтереси споживачів та інших учасників ринкових відносин.

Співробітництву ЄС і США в цьому контексті сприяє низка факторів. Насамперед до них відноситься те, що антимонопольне право ЄС і США характеризується загальними цілями й завданнями, що полягають у запобіганні зловживань, картельних угод, ринкового диктату й інших форм монополістичної поведінки. Крім того, антимонопольне право та правозастосування у сфері захисту конкуренції в ЄС та США спрямовано на стимулювання економічного зростання. Відзначимо, що попередня доктрина антимонопольного правового регулювання зробила акцент на необхідності підтримки відомого компромісу між економічною ефективністю та справедливістю. При цьому, незважаючи на всі позитивні моменти цієї доктрини, часто «справедливість» виливалася в необхідність захисту слабого конкурента від більш ефективного. Тобто більш прогресивна компанія або компанія, яка знайшла нові способи підвищення економічної ефективності, могла піддатися санкціям. Крім того, попередня доктрина також передбачала негативну оцінку такого явища, як концентрація ринку, не враховуючи при цьому, що дії, у результаті яких з'явилася концентрація, можуть одночасно служити й більшій вигоді споживачів і їх інтересам. Зміщення акцентів у доктринах антимонопольного правового регулювання мало загальну спрямованість як у ЄС, так і в США.

Як приклад можна привести так звані «вертикальні обмеження», коли угоди між постачальником і дистриб'ютором із наданням виняткових прав на продаж товарів або послуг раніше розглядалися як незаконні за своєю суттю. Нині в практиці антимонопольних органів ЄС і США вони розглядаються з точки зору їх розумності й обґрунтованості та не завжди кваліфікуються як правопорушуючі. Це означає, що в тих випадках, коли компанія може довести вигідність такої угоди для споживачів, угода може бути визнана законною [9, с. 124].

Аналогічно раніше заборонялися злиття, що зумовлювали значне розширення частки ринку, займаної двома об'єднаними компаніями, і до концентрації продавців. Нині як у ЄС, так і в США подібні злиття можуть бути дозволені, якщо буде доведено, що подібний крок робиться в інтересах споживачів.

Таким чином, базова концепція антимонопольного правового регулювання, яка виражається в тому, що монополізація ринку є незаконним діянням, залишається незмінною. Проте на сьогодні як у сфері правотворчості, так і у сфері правозастосування превалюють інші стандарти та критерії визначення того, що може вважатися монополізацією [7, с. 133].

Проте разом із цими схожими рисами існують і значні відмінності, що з'явилися в результаті особливостей історичного розвитку антимонопольного регулювання в ЄС та США.

Так, у межах правової політики з підтримки вільної конкуренції, що проводиться Європейським Союзом,

акцент робиться на усуненні бар'єрів, що перешкоджають інтеграції ринків різних держав-членів ЄС.

Під час розгляду справ про «вертикальну інтеграцію» в Європі їх обставини оцінюються не тільки з точки зору наслідків для споживачів, а й із позицій економічної ефективності та користі для спільного ринку, заради яких компаніям можуть бути надані винятки, навіть на шкоду правам споживачів.

Аналогічний підхід має місце під час розгляду справ про злиття компаній, обставини яких Європейська Комісія оцінює з точки зору ймовірності «зловживань, можливих унаслідок домінування на ринку» [12, с. 65].

Таким чином, можливість міжнародного співробітництва в галузі правового захисту конкурентного середовища існує, хоча й стикається із серйозними перешкодами в силу культурних відмінностей і політичних чинників. Однак існує найважливіший прецедент, на основі якого видається обґрунтованим з оптимізмом оцінювати перспективи розвитку такого співробітництва. Цьому сприяє схожість позицій керівництва ЄС і США з ключових питань антимонопольного правового регулювання.

Прецедентом, про який іде мова, є Базельська угода за міжнародними стандартами капіталу для комерційних банків. Підписанню цього документа передували майже десять років переговорного процесу, завдяки чому вдалося подолати як політичні розбіжності, так і відмінності в практиці укладання й оцінки відповідних фінансових угод у ЄС і США.

Показовим є те, що Базельська угода ніколи не стала б багатосторонньою, якби не пропозиція з боку США та Великобританії про продовження двосторонніх переговорів. Ця пропозиція, до якої могли приєднатися всі бажаючі, зрушила Базельські переговори з «мертвої точки» та стала наріжним каменем укладення остаточного багатостороннього документа.

Це наочно демонструє, що стратегічне двостороннє співробітництво може надати аналогічний позитивний вплив на розвиток форм і способів захисту конкуренції в ЄС і США, а також в інших державах у процесі глобалізації.

В умовах глобалізації теоретики та практики активно обговорюють можливі інструменти регулювання міжнародної конкуренції. Причому інтенсивність цієї дискусії різко посилилася в останні десять років [10, с. 107; 8, с. 136–137]. Вважається, що основа розвитку цієї сфери міжнародного права бачиться в подальшій еволюції системи двосторонніх договорів і багатосторонніх регіональних та універсальних угод.

На сьогоднішній день розроблено низку проектів, найважливішими з яких є Проект міжнародного антимонопольного кодексу (Draft International Antitrust Code) і Звіт експертів Європейського Союзу.

Перспективи створення універсальної угоди (у формі кодексу чи іншому вигляді) припускають, що така угода має застосовуватися у відношенні до ситуацій, що зачіпають мінімум дві сторони договору. Таким чином, угода має охоплювати тільки сферу міжнародної конкуренції, а також жодним чином не регулювати конкуренцію на національних і локаль-

них ринках, що залишається предметом виняткової компетенції держав.

Запропонований проект кодексу містить також численні норми матеріального права, що представляють собою певні мінімальні стандарти регулювання, здебільшого запозичені з права ЄС у галузі захисту конкуренції. Так, проект кодексу забороняє горизонтальні й вертикальні обмеження конкурентної боротьби, містить норми щодо контролю за концентрацією та реструктуризацією. Норми з контролю за злиттями також значною мірою орієнтовані на право ЄС (зокрема, на Регламент ЄС «Про контроль за злиттями» та Закон ФРН «Про обмеження конкуренції»).

Група експертів ЄС, яка отримала завдання сформулювати компетентні пропозиції для європейської політики в галузі міжнародної конкуренції, опублікувала в 1995 р. Звіт про політику в галузі конкуренції в новому економічному порядку. Експерти дійшли висновку про необхідність розширення співробітництва між національними відомствами й висунули пропозицію про укладення багатосторонньої Угоди з конкуренції й торгівлі (Plurilateral Agreement on Competition and Trade). На думку європейських експертів, Угода повинна базуватися на принципах «позитивної й негативної ввічливості», містити деякі мінімальні стандарти у сфері матеріального права. Угода також має передбачати створення міжнародної інстанції, завданням якої стали б організація та проведення міжнародного арбітражу з питань антимонопольного права.

Таким чином, Звіт експертів ЄС у багатьох принципових питаннях займає схожу з проектом кодексу позицію. Відмінності двох документів полягають, по-перше, у наявності в Звіті пропозиції щодо створення організації, покликаної сприяти втіленню угод у життя, і по-друге, у тому, що Звіт експертів у питаннях мінімальних стандартів має більш компромісний і обмежений характер.

Розвиток світової економіки супроводжується зростанням глобальної конкуренції. З відкриттям ринків і значним зменшенням митних тарифів національні ринки піддаються впливу з боку великих транснаціональних економічних суб'єктів. Цей принципово позитивний напрям розвитку світової економіки супроводжується, однак, і протилежними тенденціями. Глобальній конкуренції загрожує можливість утворення світових монополій. Процес укрупнення часток прискорюється в ході транснаціональних корпоративних злиттів. Національні антимонопольні відомства та національне законодавство не в змозі самотужки протистояти розмиванню конкуренції як можливому результату хвилі мегазлиття. Необхідне створення ефективного міжнародного антимонопольного права [2, с. 283].

Правильним видається використання сукупності різних форм і способів міжнародного співробітництва в цій галузі. Ознакою сучасного розвитку є постійне усунення значних відмінностей між національним законодавством різних країн у сфері антимонопольного права, зокрема уніфікація форм економічної діяльності, всесвітній інформаційний обмін і застосування принципу «позитивної ввічливості» [14, с. 95].

Проте практика показує, що зближення правових систем саме по собі не може забезпечити ефективного регулювання транснаціональної конкуренції. На шляху до створення й ефективного застосування міжнародного антимонопольного права може бути використана низка засобів. Двосторонні договори на основі принципу «позитивної ввічливості» відіграють важливу роль у розвитку співробітництва, проте в силу своєї природи вони в змозі лише обмежено впливати на міжнародну конкуренцію. Необхідно застосовувати більш суворі й широкі за сферою дії механізми для здійснення мети підтримки конкуренції на світових ринках і їх відкритості для потенційних конкурентів.

У цілому вважаємо, що досвід правового регулювання в галузі захисту конкуренції в Європі дає серйозний привід для роздумів у процесі створення й розвитку як міжнародного співробітництва в цій галузі, так і міжнародного антимонопольного права. Під час досягнення певної міри економічної взаємозалежності стає необхідним тією чи іншою мірою єдине правове регулювання, відсутність якого може стати серйозним гальмом у подальшому розвитку [5, с. 40].

Звичайно, за рівнем взаємопов'язаності світ у цілому навряд чи можна порівняти з єдиною Європою на нинішньому її етапі, ще більшою мірою це стосується політичної єдності. Однак логічно виправданим видається твердження про досягнення світовою економікою (особливо у відносинах між найбільш економічно потужними державами) того рівня, на якому застосування загальних засад підтримки конкуренції на світових ринках представляється необхідним. Досвід єдиного європейського регулювання, його розвитку в бік виняткової компетенції Комісії зі злиттів загальноєвропейського значення, на нашу думку, має бути врахований під час вироблення принципів світового антимонопольного регулювання.

Висновки. Право Європейського Союзу в галузі охорони конкуренції є унікальним навіть у межах самого права ЄС як особливої правової системи. На відміну від інших сфер суспільних відносин, врегульованих на рівні ЄС, у галузі охорони конкуренції до компетенції Європейського Союзу відноситься не тільки правотворчість, а й правозастосування. Безумовно, національні антимонопольні органи також здійснюють правозастосовчу діяльність у цій сфері. Однак, по-перше, нині тут має місце визнання пріоритету норм права ЄС над національним законодавством, а по-друге, коли загроза конкуренції набуває європейський масштаб і здатна порушити нормальне функціонування спільного ринку, юрисдикція залишається за Європейською Комісією.

Залежно від того, чи розглядається конкуренція зі статичних або динамічних позицій, держави-члени ЄС застосовують різноманітні моделі її правового захисту. Сучасне конкурентне право Європейського Союзу багато в чому сприйняло цій моделі, включаючи в себе заходи як заборонно-захисного, так і заохочувального характеру.

Конкурентне право Європейського Союзу базується на інструменталістських концепціях права, відповідно до яких останнє розглядається одночасно як засіб захисту конкуренції та фактор стійкості економічного розвитку Європейського Союзу та його членів. Особливості застосування антимонопольних заходів у Європейському Союзі обумовлюються прагненням забезпечити ефективний економічний розвиток держав-членів ЄС. Крім цього, фактором, що робить визначальний вплив на правозастосування в цій сфері, є соціальна політика й необхідність уникнути серйозних соціальних витрат, здатних перевищити позитивний ефект від дії ринкових механізмів, під час застосування антимонопольних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аракелян М.Р. Право Європейського Союзу : [підручник] / М.Р. Аракелян, М.Д. Василенко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – О. : Фенікс, 2012. – 390 с.
2. Барановський В.Г. Європейське Співтовариство в системі міжнародних відносин / В.Г. Барановський. – М., 1986. – 432 с.
3. Конкурентна політика ЄС в єдиному ринку / отв. ред. Ю.А. Борко, М.В. Каргалова, Ю.М. Юмашев. – М., 1995. – 278 с.
4. Кузнецов В.И. Европейские сообщества. Курс международного права / В.И. Кузнецов. – М., 1993. – Т. 7 : Международно-правовые формы интеграционных процессов в современном мире. – 1993. – 387 с.
5. Рязанов В.П. Перспективы развития международного антимонопольного права и ВТО / В.П. Рязанов // Международная экономика и международные отношения. – 2000. – № 10. – С. 40–47.
6. Право Європейського Союзу : [підручник] / за ред. О.К. Вишнякова. – О. : Фенікс, 2013. – 883 с.
7. Тотьев К.Ю. Конкуренция и монополии. Правовые аспекты регулирования / К.Ю. Тотьев. – М., 1996. – 311 с.
8. Basedow J. Strategische Allianzen / J. Basedow, C. Jung. – Munchen, 1993. – 456 p.
9. Dairy E. Competition of Ideals: The Competition Policies of The European Union and The United States Compared / E. Dairy, A. Holt // New England International and Comparative Law Annual. – 1997. – Vol. 3. – P. 224–229.
10. Immenga U. Internationale Wettbewerbsordnung – ein Instrument der Handelspolitik? / U. Immenga // Die Bedeutung der WTO für die europäische Wirtschaft. Referate des XXX. – FIW-Symposiums, Berlin, Bonn. – Munchen, 1997. – P. 107–113.
11. Jones A. EC competition Law: text, cases and materials / A. Jones, B. Sufrin. – Oxford, 2004. – 319 p.
12. Kogel R. Die Angleichung der deutschen an die europäische Fusionkontrolle / R. Kogel. – Baden-Baden, 1996. – 365 p.
13. Lloyd P.J. Multilateral Rules for International Competition Law? / P.J. Lloyd // The World Economy. – 1998. – № 8. – P. 1129–1149.
14. Mattoo A. Multilateral Rules on Competition Policy / A. Mattoo, A. Subramanian // Journal of World Trade. – 1997. – Vol. 31. – P. 95–115.
15. Nicolaidis P. For a World Competition Authority / P. Nicolaidis // Journal of World Trade. – 1996. – № 4. – P. 131–146.
16. Scherer F.M. Competition Policy and International Relations / F.M. Scherer. – Brussels, 1992. – 324 p.